

Становище

за дисертационен труд на тема „Българските медии и бежанците: политики на репрезентация (Изследване в периода 2013-2017 г.)“ с автор ТЕОДОР ВЛАДИМИРОВ СПАСОВ за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ по професионално направление 3.5. „Обществени комуникации и информационни науки“ (Журналистика – „Медийни и комуникационни изследвания“)

Изготвил: доц. д-р Иво Инджов, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Филологически факултет, катедра „Журналистика и връзки с обществеността“

Характеристика на научния труд

Дисертацията на Теодор Спасов е структурирана в увод, четири глави, заключение, изводи, приносни моменти, препоръки и библиография с общ обем 352 стр. и приложение от 374 стр. Библиографията съдържа 206 източника: 89 на български език, 40 чуждестранни, почти всички на английски език, и 129 документи и медийни публикации. Приложението включва 24 анализирани казуси на базата на резюмирани 732 комуникационни единици, 37 фигури, 24 таблици и библиография към казусите. По формални показатели дисертацията отговаря на академичните изисквания.

Научният труд впечатлява с големия си обем и преследва амбициозната цел да представи медийния образ в България на една само на пръв поглед компактна, но всъщност многоаспектна тема – темата за бежанците в периода 2013-2017 г. Тя илюстрира едно от класическите предизвикателства пред медиите – как да редуцират комплексната действителност с всички комплицирани процеси в нея без да я банализират и без медийната реалност да даде сериозни отклонения от действителността. Авторът заслужава поздравления за избора на темата, за положените сериозни изследователски усилия и крайния резултат, макар че част от изпълнението на поставените задачи е проблематично.

Дисертацията може да бъде разделена условно на две тематични полета – за бежанската проблематика и „сблъсъка“ с Различния в Европа и България, представени в първа и втора глава, и „медийна“ част. Тя обхваща проблемите и предизвикателствата пред отразяването на исляма и бежанските проблеми в глобален мащаб и отношението на българските медии към бежанците в един динамичен и напрегнат период. Те са разгледани в трета и четвърта глава.

Авторът борави добре с научния апарат. Главната му цел е да изследва как медийното отразяване на темата за бежанците с очерталите се тенденции и трендове (между тях се прави разлика) създава нов образ на врага в обществото. Основната теза на дисертацията е, че информирането по бежанската проблематика често е резултат на журналистически непрофесионализъм (неправилна употреба на понятието „бежанец“,

непознаване на причините, които карат търсещите убежище да напуснат страната си на произход, нарушаване на принципите на медийната етика и др.) (с.13-14).

В първа глава се прави задълбочен обзор в теоретичен, правен и експертен план на правните аспекти на понятието „бежанец“ и близките за медиите и аудиторията, но различаващи се от него понятия като „имигрант“, „мигрант“ и „търсец убежище“. като се акцентира и върху Арабската пролет и последвалата гражданска война в Сирия. Във втора глава са разгледани различни аспекти на опозицията „Ние – Те“ в съвременните европейски демократични общества, вкл. в България. Обърнато е внимание на ролята на предразсъдъците, стереотипите, враждебността към Другия, езика на омразата. Успешно е проследено как Бежанецът заема мястото на Рома в образа на врага, присъстващ латентно в българската народопсихология и периодически експлоатран от медиите. Въведено е понятието „медиян („новинарски“) расизъм“ (въз основа на дефиниция на Весела Табакова, с.128), което е тематизирано и в трета глава (вж. например с. 181 – „Новинарският расизъм и етичните норми“). Странно е обаче защо то не се употребява и анализира в изследваната проблематика в четвърта глава.

В сравнение най-вече с първа глава и отчасти с втора, които имат по-фундаментален характер, трета глава: *“Отразяването на исляма и бежанските въпроси в медиите в глобален мащаб“*, някак си олеква. В нея се проследява например сполучливо налагането на негативния медиен образ на исляма и асоциирането му с тероризма и фундаментализма в медиите в международен план, но материята е разработена на базата на сравнително ограничен брой автори. Някои от тях са цитирани и преразказани твърде обстоятелствено (вж. например Едуард Саид, *„разпрострял се“ от 133 до 144 стр., освен другите му цитирания в текста*); липсва и (вторичен) анализ на каквито и да било емпирични проучвания по темата, които би трябвало да бъдат в основата на тази глава. Същият дефицит беше установен и по отношение на втора глава, в която липсва позоваване на емпирични проучвания за образа на ромите в българските медии.

В „същинската“ част на дисертацията – четвърта глава, най-добре се откроява сблъсъкът на силните и слабите ѝ страни. Амбициозно са използвани три метода – наблюдение, анализ на казуси и експертни интервюта (с журналисти), но дизайнът на изследването не е изчистен. Буди недоумение фактът, че подборът на комуникационни единици в рамките на наблюдението (с. 215) е аргументиран с големината на brutните рекламни бюджети в отделните видове медии през 2014 г. и 2015 г. по данни на „Пиеро 97“. Далеч по-обективен показател биха били данни за аудиториите на отделните видове изследвани медии.

Наблюдението обхваща голям брой публикации – 732, данните за които са нанесени в таблици в приложението (но само за отделните казуси - 24), а в анализа към четвърта глава са представени обобщени процентни стойности за генералната съвкупност. При това положение възникват въпросът защо въз основата на предварително изготвена извадка не е бил използван методът „контент анализ“ за селекция и анализ на публикациите в м. наблюдението, което така или иначе има

сериозни количествени измерения. По отношение на анализа на казусите, които са разгледани много подробно (вторият използван метод), прави впечатление, че някои от тях обхващат по 10-15 текста. При толкова малък брой публикации разделянето на „трендове“ и „тенденции“ не е много удачно – би могло да се работи само с тенденциите. В същото време седемдесетте интервюта с журналисти обогатяват в значителна степен изследователските усилия и осигуряват поглед от редакционната „кухня“, в която в крайна сметка се подготвя медийният продукт за бежанците.

Въпреки споменатите по-горе методологически и организационни слабости, проучването досига до очаквани, но въпреки това стряскащи резултати за периода 2013-2017 г. Ето един акцент от авторските констатации от наблюдението: *„...наличието на нарушаване на етичните медийни принципи, демонизиране и дехуманизиране на образа на търсеция убежище и бежанеца. В целия период почти непрекъснато в медиите присъстват материали, подбуждащи страхове, омраза и дискриминация. Враждебната реч по отношение на търсещите убежище е често срещана в медиите...“* (с. 309)

Установени са и по-конкретни дефицити на информирането по бежанската проблематика: 29 фалшиви новини; ислямът сам по себе си се разглежда като проблем, липсва прецизност на понятията, с които боравят журналистите респ. медиите, което води до *„допълнително затвърждаване на страховете и търсещите убежище“*; легитимация на т.нар. *„граждански патрули“* и *„ловци на бежанци“*, делегитимиране на личности и НПО, *„които не се съгласяват с масово разпространяваните негативни послания“* за бежанците и търсещите убежище. (с. 20, автореферат) Тези наблюдения се потвърждават и уплътняват и от анализа на отделните казуси. Интервютата с журналисти допълват първоначалните допускания за дефицитите в информирането по темата. Така например почти 60% от респондентите са забелязали техни колеги да използват език на омразата спрямо бежанците в медиите; мнозинството отговаря с *„да“* или *„по-скоро да“* на въпрос дали бежанците са се превърнали в нов образ на врага и др. (с. 23-24, автореферат)

Като цяло дисертацията се чете леко, стилът е добър. Препоръчвам на автора да избягва неуместно българизирани думи, например *„квалитетен“*, използвано често по отношение на медии – *„качествен“* би сършило същата, дори по-добра работа.

Оценка на научните и научно-приложни приноси

Докторантът се е справил добре с поетото предизвикателство – да изследва в дълбочина и в голям обем слабо проучената в българското медиазнание тема за медийния образ на бежанците като откроява и политическите и обществените шрихи в него. Дисертацията разкрива с добър анализ и много примери как реагират медиите при изкуствено нагнетени кризи като *„бежанската“* в България. Резултатите и изводите от дисертацията могат да бъдат използвани като основа на бъдещи социално-политически и най-вече медийни анализи. Що се отнася до изследването на

тенденциите, но и на трендовете в осведомяването по „бежанската“ тема, ако авторът държи да използва този подход и занапред, бих му препоръчал да го прецизира.

Оценка на публикациите по дисертацията

Дисертантът представя три публикации по темата на дисертационния труд, публикувани в *Medialog.bg* – електронно списание за изследване на медии, медийна култура и комуникации. Така се изпълнява количественото изискване за допускане до защита и присъждане на ОНС „доктор”.

Информация за докторанта

Теодор Спасов работи като журналист и е докторант във Факултет по журналистика и масови комуникации на СУ „Св. Климент Охридски“ с научен ръководител доц. д-р Орлин Спасов. Извън запознаването и с дисертацията и публикациите му, нямам лични впечатления от него.

Препоръки и въпроси

Тъй като вече направих критичните си бележки към дисертацията, ще си позволя и две препоръки и един въпрос към автора. Ако занапред от този научен труд произтекат нови публикации: 1. Да се представи по-опростено и по-разбираемо емпиричната част с наличните резултати и изводи. 2. Тъй като безспорно трудът има новаторски характер, да се популяризират най-интересните моменти от него в релевантни масмедии. Така проблемите, които повдига, няма да останат затворени в тесен академичен кръг, а могат да породят медийни дискусии и обществен отзвук. А сега следва и въпросът: *Защо по отношение на бежанците е използвана терминология от рода на „политики на репрезентация“ вместо по-обичайни за журналистическите среди словосъчетания като „стратегии за медийно информиране“ например?*

Заклучение

С оглед на достойнствата на научния труд *„Българските медии и бежанците: политики на репрезентация (Изследване в периода 2013-2017 г.)“* и потенциалът за развитие на автора като изследовател и/или журналист имам основания да изкажа становище, че Теодор Спасов притежава всички необходимите качества, за да му бъде присъдена научно-образователната степен „доктор”.

18 февруари 2019 г.

Подпис: